

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2026-37-3>

УДК 811.111'373.7:811.161.2'373.7

ВОРОБІЙОВА Лоліта

Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-1001-1016>

ПОКУЛЕВСЬКА Анна

Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-2531-0430>

УДОВІЧЕНКО Ганна

Навчально-науковий інститут
економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Криворізького національного університету
<https://orcid.org/0000-0002-8969-1295>

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ПАРЕМІЙ: НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ СМИСЛИ Й ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВИКЛИКИ

Статтю присвячено зіставному лінгвокультурному аналізу англійських та українських паремій з акцентом на виявлення національно-специфічних смислів, образних кодів і перекладацьких труднощів, зумовлених відмінностями у способах концептуалізації колективного досвіду. Актуальність дослідження визначається необхідністю комплексного вивчення англійських, німецьких і українських паремій як мовних одиниць, у яких взаємодіють семантичний, прагматичний, етнокультурний та оцінний компоненти. Метою роботи є встановлення спільних і специфічних способів репрезентації базових цінностей у паремійних картинах світу, а також визначення їхнього значення для адекватного перекладу. Методологічну основу становлять зіставний, лінгвокультурологічний, семантичний та контекстуально-інтерпретаційний методи, доповнені елементами компонентного аналізу. Матеріалом дослідження слугували англійські, німецькі та українські прислів'я і приказки, дібрані з пареміографічних та лексикографічних джерел.

Установлено, що всі розглянуті традиції репрезентують універсальні концепти праці, часу, мовлення, дружби, правди, обачності та наслідків людської діяльності, проте актуалізують їх у різних культурних координатах. Англійські паремії частіше структурують ці концепти крізь призму практичної результативності, своєчасності, індивідуальної відповідальності та прагматичної доцільності. Українські паремії виразніше пов'язують їх із моральною нормою, господарським досвідом, колективною оцінкою поведінки та символічними моделями повсякденного життя. Німецькі паремії відображають прагматичність, точність і виваженість комунікації, які підкреслюють відповідальність і закономірність.

Доведено, що розбіжності в образній організації паремій є не периферійним стилістичним явищем, а важливим механізмом кодування культурної пам'яті. Наукова новизна полягає у систематизації співвідношень між тематичним концептом, образним кодом, оцінним компонентом і перекладацькою стратегією.

Обґрунтовано, що переклад паремій має орієнтуватися не лише на передачу денотативного змісту, а й на відтворення культурної моделі, яка організує цей зміст. Результати можуть бути використані у теорії та практиці художнього й міжкультурного перекладу, у викладанні фразеології, пареміології та лінгвокультурології.

Ключові слова: паремія, прислів'я, приказка, лінгвокультура, національно-культурний смисл, паремійна картина світу, переклад.

VOROBIOVA Lolita, POKULEVSKA Anna, UDOVICHEKO Hanna

Mykhailo Tugan-Baranovskyi Educational and Research Institute of Economics and Trade of
Kryvyi Rih National University

LINGUISTIC AND CULTURAL SPECIFICS OF PAREMIA: NATIONAL AND CULTURAL SIGNIFICANCE AND TRANSLATION CHALLENGES

The article presents a comparative linguistic and cultural analysis of English, German and Ukrainian paremia, focusing on nationally specific meanings, figurative codes, and translation challenges arising from differences in the conceptualization of collective experience. The relevance of the study is determined by the need to examine paremia as linguistic units in which semantic, pragmatic, ethnocultural, and evaluative components interact. The aim is to identify common and culture-specific ways of representing basic values in paremiological worldviews and to determine their implications for adequate translation. The methodological framework combines comparative, linguocultural, semantic, and contextual-interpretive methods with elements of componential analysis. The material comprises English, German and Ukrainian proverbs and sayings selected from paremiographic and lexicographic sources.

The analysis demonstrates that all three traditions represent universal concepts such as work, time, speech, friendship, truth, caution, and the consequences of human action, while structuring them within different cultural coordinates. English paremia tend to conceptualize these domains through practical effectiveness, timeliness, individual responsibility, and pragmatic expediency. Ukrainian paremia more explicitly associate them with moral norms, household experience, collective evaluation of behaviour, and symbolic models of everyday life. German proverbs reflect a pragmatic, precise and measured approach to communication, which emphasises responsibility and regularity.

The study argues that differences in the figurative organization of paremia are not merely stylistic features but important mechanisms of encoding cultural memory. The novelty of the research lies in systematizing the relationships between a conceptual domain, a figurative code, an evaluative component, and a translation strategy.

It is demonstrated that paremiological translation should reproduce not only denotative content but also the cultural model

that structures this content. The findings may be applied in translation theory and practice, as well as in teaching phraseology, paremiology, and linguoculturology.

Keywords: paremia, proverb, saying, linguistic culture, nationally specific meaning, paremiological worldview, translation.

Стаття надійшла до редакції / Received 02.01.2026
Прийнята до друку / Accepted 10.02.2026
Опубліковано / Published 31.05.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© ВОРОБИЙОВА Лоліта, ПОКУЛЕВСЬКА Анна, УДОВІЧЕНКО Ганна

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Паремійний фонд мови є одним із найбільш репрезентативних джерел для вивчення взаємодії мови, культури та колективного досвіду. Прислів'я і приказки не лише стисло передають узагальнені спостереження над людською поведінкою, а й закріплюють моделі оцінювання явищ дійсності, норми соціальної взаємодії, уявлення про належне та неналежне, способи осмислення праці, часу, мовлення, дружби, правди, ризику й життєвого успіху. Саме тому паремія не може розглядатися як нейтральна мовна формула: її семантична структура формується під впливом історичного досвіду, культурних практик та ціннісних орієнтацій відповідної мовної спільноти [1; 6; 17].

Особливої актуальності набуває зіставлення англійських, німецьких та українських паремій у контексті міжкультурної комунікації й перекладознавства. На рівні поверхневого змісту багато паремій мають очевидні відповідники в обох мовах: і англійська, і українська традиції високо оцінюють працю, дружбу, правдивість, обережність і відповідальність. Водночас однаковий або близький дидактичний висновок може бути закодований принципово різними образами, синтаксичними моделями та культурними сценаріями. Отже, проблема перекладу полягає не лише у пошуку лексичного еквівалента, а у відтворенні культурної перспективи, крізь яку осмислюється відповідна життєва ситуація.

Проблемність такого перекладу посилюється тим, що буквальне відтворення компонентів паремії нерідко зберігає її предметний зміст, але не забезпечує передачі оцінного, асоціативного та культурно-символічного потенціалу. Відтак актуальним є системний аналіз взаємозв'язку між образною структурою паремії, її національно-культурним смислом і способом перекладацького відтворення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є встановлення спільних і специфічних способів репрезентації базових цінностей у паремійних картинах світу англійської та української мов, визначення національно-культурних доміант, закодованих у паремійному фонді обох мов, а також обґрунтування впливу цих особливостей на вибір перекладацьких стратегій під час відтворення паремій у міжкультурній комунікації. Досягнення поставленої мети передбачає: окреслення теоретичні засади лінгвокультурного трактування паремій; зіставлення способів концептуалізації праці, часу, мовлення, дружби, правди, обачності та наслідків діяльності; визначення культурно марковані образні коди в англійських та українських пареміях; встановлення відмінності в оцінній організації паремійного висловлення; виявлення розбіжностей та їх вплив на вибір перекладацької стратегії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Теоретичні засади дослідження паремій розроблялися у працях, присвячених фразеології, пареміології, семантиці та культурно маркованій лексиці. І. Голубовська розглядає національну специфіку мовної картини світу як результат взаємодії мовної системи та етнокультурного досвіду [1]. В. Жайворонок систематизує етнокультурні знаки української мови й демонструє їхню здатність акумулювати традиційні способи інтерпретації дійсності [2]. Праці Л. Скрипник, В. та Д. Ужчиків, а також сучасні дослідження фразеології та фразеографії формують теоретичне підґрунтя для розмежування фразеологічного, паремійного та афористичного матеріалу.

Значний масив досліджень безпосередньо стосується зіставної пареміології та перекладу. О. Касаткіна-Кубишкіна і Ю. Курята розглядають переклад паремій як процес декодування етнічної ментальності [3], тоді як Л. Каушанська зосереджується на основних перекладацьких прийомах відтворення англійських паремій українською мовою [4]. Н. Назаренко аналізує характерні риси пареміологічних одиниць і способи їхнього перекладу [11]. О. Орловська безпосередньо пов'язує українські та англійські паремії з репрезентацією національного характеру [14]. О. Сеньків досліджує англійську й українську пареміологічну концептуалізацію світу, а В. Сліпецька показує, що паремії є носіями оцінного та емоційного компонента.

У зарубіжній традиції важливими для цього дослідження є праці В. Мідер (W. Mieder), Н. Норрік (N. Norrick), А. Тейлор (A. Taylor), Дж. Сімпсон (J. Simpson), Дж. Спек (J. Speake) і К. Вандер (K. Wander), у яких розглянуто природу, семантику, функціонування та варіативність прислів'їв. Матеріал англійської пареміографії доповнюють словникові ресурси В. Сміт (W. Smith) та корпус Contemporary American English. Водночас, попри значний доробок, недостатньо систематизованим залишається питання про співвідношення чотирьох компонентів: концептуального домену, образного коду, оцінної моделі та перекладацької стратегії. Саме цей взаємозв'язок визначає предмет нашої уваги.

Лінгвокультурний підхід дає змогу розглядати паремію як своєрідний концентрат колективного досвіду. Її значення формується не лише через словникову семантику окремих компонентів, а й через усталений культурний сценарій, який активується цілісним висловленням. Тому для зіставного аналізу принциповим є розмежування універсального змісту та специфічного способу його культурного кодування. Саме на цій межі виникає перекладацька проблема: спільна мораль може мати різні образні й прагматичні реалізації.

Концепт праці є одним із найвиразніших доменів такого зіставлення. В українських пареміях «Без труда нема плода», «Хто дбає, той і має», «Що посієш, те й пожнеш» [13] праця пов'язується не лише з досягненням мети, а й із моральною закономірністю: результат має відповідати докладеним зусиллям. Образи плоду, сівби та жнив ґрунтуються на господарсько-землеробському досвіді й перетворюють трудову діяльність на модель загального морального закону. В англійських формулах “No pain, no gain” та “The early bird catches the worm” [17; 18] також позитивно оцінюються наполегливість і активність, однак акцент частіше зміщується на результативність, своєчасність та особисту ініціативу. Отже, спільним є позитивний статус праці, але відмінним — культурне «упакування» цієї цінності.

Німецька пареміологічна традиція також репрезентує працю як одну з базових культурних цінностей, однак її концептуалізація має виразно дисциплінарний і раціоналістичний характер. У німецьких прислів'ях праця осмислюється не лише як джерело матеріального добробуту, а й як передумова особистої самореалізації, порядку та соціальної відповідальності. Так, паремія “Ohne Fleiß kein Preis” підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між наполегливою працею та досягненням успіху. Подібне значення реалізується у вислові “Arbeit bringt Brot, Faulenzen Hungersnot”, де трудова діяльність протиставляється бездіяльності як необхідна умова добробуту. Водночас прислів'я “Morgenstund hat Gold im Mund” акцентує важливість дисципліни, своєчасності та ефективного використання часу, що відображає характерну для німецької культури орієнтацію на організованість і продуктивність. Усі ці паремії демонструють тісний взаємозв'язок між працею, особистою відповідальністю та досягненням поставленої мети, що становить одну з провідних аксіологічних домінант німецької мовної картини світу.

На відміну від української паремійної традиції, у якій праця нерідко інтерпретується як моральний обов'язок і закономірна умова справедливої відплати, німецькі прислів'я більшою мірою акцентують увагу на раціональній організації діяльності, дисципліні та індивідуальній ініціативі. Показовими є вислови “Übung macht den Meister” та “Wer rastet, der rostet”, які репрезентують працю як безперервний процес професійного вдосконалення та особистісного розвитку. Таким чином, у німецькій пареміології праця постає не лише економічною необхідністю, а й важливим засобом формування компетентності, самодисципліни та соціальної успішності. Це свідчить про переважання прагматично орієнтованої моделі, у якій продуктивність, систематичність і професійна майстерність набувають статусу ключових культурних цінностей [18].

Порівняння українських, англійських і німецьких паремій дає підстави стверджувати, що за універсальності концепту праці кожна мовна спільнота реалізує його через власні етнокультурні моделі, які необхідно враховувати під час міжмовного перекладу та лінгвокультурної інтерпретації.

Своєрідна опозиція спостерігається в концептуалізації часу. Англійська паремія “Time is money” [16] репрезентує час через метафору економічного ресурсу. У такій моделі час набуває вимірюваної вартості й пов'язується з продуктивністю, вигодою та втратою можливостей. Українські вислови «Поспішиш, людей насмішиш» і «Сім раз відмір, один раз відріж» [13] актуалізують інший аспект: час осмислюється через необхідність зваженого рішення, доречності та контролю над дією. Таким чином, англійська модель у наведеному матеріалі виразніше тяжіє до прагматики ефективності, тоді як українська — до культури обачності.

Концепт мовлення демонструє ще складнішу семантичну структуру. В англійському “Speech is silver, silence is golden” [28] мовчання набуває вищої оцінної позиції порівняно з мовленням. Українські «Слово не горобець, вилетить, не впіймаєш» та «Язик до Києва доведе» [13] формують амбівалентну модель. Слово може бути небезпечним через незворотність висловленого, але водночас воно є засобом орієнтації, комунікації та досягнення мети. Отже, українська традиція не просто протиставляє мовчання і слово, а моделює ситуаційну цінність мовлення.

Дружба та правда також демонструють високий ступінь міжкультурної концептуальної відповідності. Англійське “A friend in need is a friend indeed” і українське «Друзі пізнаються в біді» [13] визначають кризову ситуацію як критерій справжності дружби. Проте англійська формула тяжіє до афористичної дефініції, тоді як українська має форму узагальненого спостереження. В обох випадках спільним є моральний критерій надійності, але різняться спосіб його вербалізації. Подібна закономірність простежується у співвідношенні “Honesty is the best policy” та українських формул, що пов'язують правду з життєвим успіхом [13].

Особливо показовим є образний код, оскільки саме він найчастіше містить культурно-символічну інформацію, яка не зводиться до словникового значення. В українському матеріалі, представленому у збірниках М. Номиса та І. Франка, регулярно актуалізуються образи плоду, сівби, жнив, дороги, міри, слова, праці та біди [13]. Вони відображають традиційний життєвий простір, у якому моральний досвід формувався через землеробство, ремесло, родинно-побутові практики та безпосередню соціальну взаємодію. Саме тому такі компоненти функціонують як етнокультурні знаки, а не лише як номінативні одиниці [2].

Англійський паремійний матеріал також використовує конкретні образи, проте їхня семантична організація в багатьох випадках демонструє прагматичну орієнтацію. У “The early bird catches the worm” центральними є bird і worm; у “A stitch in time saves nine” — stitch; у “Time is money” — money; у “Too many cooks spoil the broth” — cooks і broth; у “Don’t put all your eggs in one basket” — eggs і basket [16; 17]. Такі образи формують сценарії своєчасної дії, розподілу ризику, ощадливості та організації діяльності. Їхня культурна маркованість не завжди очевидна для носія іншої мови, оскільки буквальный образ може бути зрозумілим, але його прагматична функція — не повністю відтвореною.

З огляду на етнолінгвопсихологічний підхід, паремії доцільно трактувати як мовні моделі поведінки, у яких відображається колективно вироблена система оцінок [6]. Це дає змогу пояснити, чому близькі за дидактичною функцією одиниці різняться за прагматичним ефектом. Українське «Поспішиш, людей насмішиш» не просто попереджає про неефективність поспіху: воно вводить соціального спостерігача й репутаційний наслідок. Англійське “More haste, less speed” [16] концентрується передусім на практичному парадоксі: надмірна швидкість у підсумку знижує результативність. Отже, в українському висловленні помилка має виразніший соціально-оцінний вимір.

Важливою характеристикою паремій є їхня оцінність. Як показує В. Сліпецька, паремійні одиниці не лише повідомляють про певну ситуацію, а й задають її оцінку [17]. Це особливо очевидно в доменах дружби, правди, праці та обережності. Вислів “A friend in need is a friend indeed” структурно нагадує коротке визначення критерію справжньої дружби, тоді як «Друзі пізнаються в біді» відтворює узагальнений результат соціального досвіду. Смислова близькість тут поєднується з відмінністю комунікативної тональності.

Національно-культурний смисл паремії, таким чином, доцільно розуміти як комплексне утворення, що складається щонайменше з чотирьох взаємопов’язаних компонентів: 1) концептуального домену; 2) предметно-образного коду; 3) оцінної моделі; 4) прагматичного сценарію. Така чотириккомпонентна модель дозволяє точніше описати перекладацькі труднощі. Якщо переклад зберігає лише перший компонент, він може передати загальну тему, але втратити культурну специфіку; якщо зберігає буквальный образ без його функціонального значення, виникає ризик формального, але комунікативно неадекватного перекладу.

Таблиця 1.

Лінгвокультурні домени англійських і українських паремій

Домен	Англійська традиція	Німецька традиція	Українська традиція	Зіставний висновок
Праця	результативність, ініціативність, користь	працьовитість, професійна майстерність, дисципліна, сумлінність	моральний обов’язок, господарність, справедлива відплата	спільна позитивна оцінка, різні культурні акценти: українська підкреслює моральну цінність праці
Час	ресурс, ефективність, дисципліна	пунктуальність, планування, раціональне використання часу	міра, вчасність, обачність	англійська і німецька моделі прагматичні, українська — має морально-поведінкові оцінки
Мовлення	стриманість, контроль, цінність мовчання	лаконічність, відповідальність за слово, точність висловлення	амбівалентність слова: користь і небезпека	українська модель сильніше акцентує ситуаційність, німецька — точність і виваженість комунікації
Дружба	перевірка в кризі, надійність	взаємна довіра, вірність, перевірка часом	перевірка в біді, моральна вірність	високий ступінь смислового збігу
Наслідок дії	практичний зв’язок причина–результат	закономірність зусиль і відповідальності, причинно-наслідкова логіка	морально-соціальна закономірність	український матеріал виразніше етизований, німецький підкреслює відповідальність і закономірність, англійський — практичний результат

Наведена систематизація показує, що універсальність концепту не означає тотожності його культурної репрезентації.

Англійська паремійна система в досліджуваному матеріалі частіше орієнтується на індивідуальну ефективність, своєчасність, практичний розрахунок і поведінкову доцільність.

Українська система виразніше зберігає зв’язок із колективною оцінкою, моральною нормою, господарсько-побутовим досвідом і символічним осмисленням життєвих ситуацій. Водночас ці тенденції не слід абсолютизувати: йдеться про домінуючі моделі, а не про жорстке розмежування двох мовних картин світу.

Німецька паремійна система посідає своєрідне проміжне місце між англійською та українською традиціями. Подібно до англійської, вона акцентує увагу на практичній доцільності, дисципліні, відповідальності та раціональній організації діяльності, що відображається у високій оцінці працьовитості, професійної майстерності, пунктуальності й особистої відповідальності (*Ohne Fleiß kein Preis; Übung macht den Meister; Morgenstund hat Gold im Mund*). Водночас, на відміну від англійської моделі, німецькі паремії меншою мірою орієнтовані на індивідуальний успіх як самоціль, натомість підкреслюють значення сумлінного виконання обов'язків, порядку, передбачуваності та соціальної надійності. Порівняно з українською традицією, у німецькій пареміології значно слабше репрезентовані морально-символічні й господарсько-побутові образи, тоді як домінують нормативно-прагматичні моделі поведінки, засновані на принципах дисципліни, відповідальності та закономірного зв'язку між докладеними зусиллями й досягнутим результатом.

Отже, німецька паремійна картина світу репрезентує культурну модель, у якій моральні цінності реалізуються насамперед через організованість, професіоналізм, відповідальне ставлення до праці та дотримання соціального порядку, що зближує її з англійською прагматичною традицією, але водночас зберігає власну аксіологічну специфіку.

Перекладацький аспект безпосередньо впливає з такого розподілу. У випадку наявності функціонально й семантично близького паремійного відповідника доцільним є використання еквівалентної одиниці, оскільки вона забезпечує одночасну передачу змісту, оцінки та комунікативного ефекту [3; 4; 11]. Якщо прямого відповідника немає, можливими є калькування, описовий переклад, контекстуальна заміна або комбіноване відтворення з поясненням. Вибір способу залежить від того, який компонент є домінантним у конкретній паремії — образний, оцінний, прагматичний чи культурно-символічний.

Наприклад, переклад “Time is money” як «Час — гроші» формально є зрозумілим і близьким до оригіналу, проте його функціональна адекватність залежить від контексту. У багатьох випадках український перекладач може віддати перевагу конструкції, яка актуалізує цінність часу як ресурсу, якщо саме цей компонент є комунікативно релевантним. Натомість «Сім раз відмір, один раз відріж» не варто механічно перекладати англійською шляхом буквального відтворення образів, якщо метою є передача усталеного прагматичного ефекту; функціональним відповідником може бути “Look before you leap” [16; 17]. У цьому випадку змінюється образ, але зберігається рекомендація діяти обачно.

Таким чином, перекладацька еквівалентність паремій має багатовимірний характер і не може визначатися виключно ступенем збігу їхнього лексичного складу чи формальної структури. Адекватний переклад передбачає відтворення не лише семантичного змісту, а й оцінного, прагматичного та лінгвокультурного компонентів, які формують цілісний комунікативний потенціал паремії. Саме лінгвокультурна еквівалентність визначає, наскільки перекладена одиниця здатна викликати в реципієнта співвідносний культурно-прагматичний ефект і актуалізувати аналогічні асоціативні моделі, характерні для носіїв іншої мовної спільноти. Залучення до зіставного аналізу німецьких паремій засвідчує, що попри значну кількість універсальних морально-етичних концептів (праця, час, дружба, обачність, відповідальність), кожна мовна традиція реалізує їх за допомогою власної системи культурних символів і прагматичних моделей. Якщо українські паремії тяжіють до морально-етичної оцінки поведінки, англійські — до прагматичної ефективності та практичної доцільності, то німецькі прислів'я вирізняються орієнтацією на дисципліну, сумлінність, порядок, професійну майстерність і відповідальне виконання обов'язків, що відображає характерні риси німецької мовної картини світу.

У зв'язку з цим переклад паремій потребує не механічного пошуку словникових відповідників, а встановлення функціонально-еквівалентних одиниць, здатних максимально повно відтворити концептуальну, образну, оцінну й прагматичну структуру вихідного висловлення. Такий підхід забезпечує досягнення міжкультурної комунікативної адекватності та мінімізує втрати національно-культурної специфіки, що особливо важливо під час перекладу паремій як носіїв колективної пам'яті та культурних цінностей.

Особливі труднощі виникають у випадках, коли паремія не має повного функціонального відповідника в мові перекладу або коли збіг спостерігається лише на рівні загального повчального змісту, тоді як образна основа, культурні конотації та прагматичний ефект істотно різняться. За таких умов перекладачеві необхідно здійснювати вибір між збереженням національно-культурної своєрідності оригіналу та забезпеченням комунікативної зрозумілості для адресата, використовуючи різні стратегії перекладацької адаптації, функціонального еквіваленту чи описового відтворення. Саме тому переклад паремій потребує не лише високого рівня мовної компетентності, а й глибокого розуміння лінгвокультурних особливостей мов-учасниць міжкультурної комунікації, оскільки лише комплексний аналіз семантичних, прагматичних і культурних компонентів дає змогу забезпечити максимально адекватне відтворення змісту та комунікативного потенціалу паремійних одиниць.

Наукова новизна проведеного аналізу полягає в тому, що англійські, українські та німецькі паремії розглядаються не лише як зіставні фразеологічні одиниці, а як структуровані лінгвокультурні моделі, у яких концептуальний зміст, образний код, аксіологічний компонент і прагматична настанова функціонують у тісній взаємодії. Такий підхід дає змогу пояснити, чому паремії зі спільним дидактичним ядром потребують різних перекладацьких стратегій, а буквальна семантична відповідність не завжди забезпечує міжкультурну

адекватність. Залучення до зіставного аналізу німецького паремійного матеріалу розширює компаративний вимір дослідження та дає можливість виявити як універсальні ціннісні домінанти європейської паремійної традиції (праця, чесність, дружба, обережність, відповідальність), так і національно специфічні способи їх мовної репрезентації. Установлено, що німецькі паремії займають проміжне положення між англійською прагматично орієнтованою та українською морально-символічною моделями, поєднуючи цінності дисципліни, професіоналізму, відповідальності й соціального порядку з виразною нормативною спрямованістю. Це дозволяє розглядати паремії як ефективний інструмент реконструкції національних мовних картин світу та вдосконалення методології перекладу культурно маркованих фразеологічних одиниць.

Перспективним є подальше розширення матеріалу за рахунок корпусного аналізу, що дозволить перевірити частотність окремих образних кодів, їхню жанрову та дискурсивну варіативність, а також простежити динаміку паремійного фонду в сучасній англійській та українській мовах. Окремого дослідження потребує функціонування паремій у медійному, цифровому та політичному дискурсах, де традиційні формули можуть переосмислюватися, іронізуватися або трансформуватися відповідно до нових комунікативних практик.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведений лінгвокультурний аналіз засвідчив, що англійські, німецькі та українські паремії репрезентують значний пласт спільного людського досвіду, однак реалізують його через різні системи образів, оцінок і культурних сценаріїв. Найвиразніше це простежується у концептах праці, часу, мовлення, дружи, правди, обачності та наслідків людської діяльності.

Установлено, що англійський матеріал у досліджуваних прикладах частіше акцентує результативність, прагматичну доцільність, своєчасність, особисту ініціативу та раціональне управління ресурсами. Українські паремії виразніше репрезентують морально-етичну оцінку поведінки, господарський досвід, колективне спостереження та символічні образи повсякденного життя. Водночас спільність базових цінностей свідчить про наявність значного міжкультурного підґрунтя для перекладацької еквівалентності. Німецькі паремії — точність і вираженість комунікації, які підкреслюють відповідальність і закономірність.

Доведено, що національно-культурний смисл паремії формується на перетині концептуального, образного, оцінного та прагматичного рівнів. Саме тому переклад паремій має бути спрямований не на механічне відтворення компонентів, а на функціональну реконструкцію культурної моделі. За наявності усталеного відповідника перевагу слід надавати йому; за його відсутності перекладач має обирати між образним відтворенням, функціональною заміною, описовим перекладом та іншими трансформаціями залежно від домінантного смислового компонента.

Отже, пареміологічний матеріал є продуктивним джерелом для вивчення національно-мовної картини світу та механізмів міжкультурного смислотворення. Перспективу подальших досліджень убаचाємо в корпусній перевірці встановлених тенденцій, аналізі трансформованих паремій у сучасних медіа та розробленні моделей автоматизованого виявлення культурно маркованих компонентів у перекладацьких корпусах.

Література

1. Голубовська І. Етнічні особливості мовних картин світу. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ: Логос, 2004. 284 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. URL: https://ukrlit.org/slovnkyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury
3. Касаткіна-Кубишкіна О., Курята Ю. Переклад паремій як декодування етнічної ментальності. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2015. Вип. 54. С. 267–269. URL: <https://eprints.ua.edu.ua/id/eprint/4241/1/104.pdf>
4. Каушанська Л. В. Відтворення англійських паремій українською мовою: основні перекладацькі прийоми. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2015. Вип. 54. С. 269–271. URL: <https://eprints.ua.edu.ua/4242/1/105.pdf>
5. Корнієнко Л. Українська фразеографія другої половини XX – початку XXI століть: тлумачні та перекладні словники: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2017. 217 с.
6. Коцюба Г. Паремії як об'єкт етнолінгвопсихологічного дослідження. Мовознавство. 2009. № 2. URL: <https://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183188/03-Kotsiuba.pdf?sequence=1>
7. Кравець Л. Пареміологія. Енциклопедія Сучасної України. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-884673>
8. Крилаті слова. Енциклопедія Сучасної України. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-190>
9. Лозовицька (Шимків) Я. Українські прислів'я та приказки: генеза жанру: дис. ... д-ра філософії: 035 Філологія. Львів, 2023. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Lozovytska_Shymkiv_Yaryna/Ukrainski_pryslivia_ta_prykazky_heneza_zhanru/

10. Лук'янова Т. Основи англо-українського перекладу: навч. посіб. Київ, 2012. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46592424.pdf>
11. Назаренко Н. Характерні риси пареміологічних одиниць та їх переклад з англійської мови на українську. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2014. Вип. 20. URL: https://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzvdp_u_filol_2014_20_53.pdf
12. Наконечна О. Афоризм. Енциклопедія Сучасної України. Київ: Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-44675>
13. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ: Либідь, 1993. 768 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Nomys_Matvii/Ukrainsko_prykazky_pryslivia_i_take_inshe/
14. Орловська О. Особливості українських та англійських паремій як відображення національного характеру. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2016. № 10 (2). URL: https://nbuv.gov.ua/j-pdf/apftp_2016_10%282%29_49.pdf
15. Приказка. Словник української мови. URL: <https://ukrlit.org/slovnnyk/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B0>
16. Simpson J., Speake J. (2015). The Oxford Dictionary of Proverbs. 6th ed. Oxford: Oxford University Press.
17. Smith W. G. (1949). The Oxford Dictionary of English Proverbs. Oxford: Clarendon Press.
18. Taylor A. (1985). The Proverb: And an Index to "The Proverb". New York: P. Lang. 223 p.
19. Wander, K. F. W. (1867–1880). *Deutsches Sprichwörter-Lexikon* (Vols. 1–5). Leipzig: F. A. Brockhaus. URL: <https://woerterbuchnetz.de/?sigle=DSWL>

References

1. Holubovska, I. Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu [Ethnic Peculiarities of Linguistic Worldviews]. 2nd ed. Kyiv : Lohos, 2004. 284 p.
2. Zhaivoronok, V. Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian Ethnoculture: A Dictionary-Handbook]. Kyiv : Dovira, 2006. Available at: https://ukrlit.org/slovnnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoi_etnokultury
3. Kasatkina-Kubyshkina, O., Kuriata, Yu. Pereklad paremii yak dekoduvannya etnichnoi mentalnosti [Translation of Proverbs as Decoding Ethnic Mentality]. Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Philology. 2015. Vol. 54. P. 267–269. Available at: <https://eprints.ua.edu.ua/id/eprint/4241/1/104.pdf>
4. Kaushanska, L. V. Vidtvorennia anhliiskyykh paremii ukrainskoiu movoiu: osnovni perekladatski priomy [Rendering English Proverbs into Ukrainian: Main Translation Techniques]. Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Philology. 2015. Vol. 54. P. 269–271. Available at: <https://eprints.ua.edu.ua/4242/1/105.pdf>
5. Kornienko, L. Ukrainska frazeohrafiia druhoi polovyny XX – pochatu XXI stolit: tumachni ta perekladni slovnnyky [Ukrainian Phraseography of the Second Half of the 20th and Early 21st Centuries: Explanatory and Translation Dictionaries]. PhD dissertation. Kyiv, 2017. 217 p.
6. Kotsiuba, H. Paremi yak ob'ekt etnolinhvopsykholohichnoho doslidzhennia [Proverbs as an Object of Ethnolinguistic and Psychological Research]. Movoznavstvo. 2009. No. 2. Available at: <https://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183188/03-Kotsiuba.pdf?sequence=1>
7. Kravets, L. Paremiolohiia [Paremiology]. Encyclopedia of Modern Ukraine. Kyiv : Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine. Available at: <https://esu.com.ua/article-884673>
8. Krylati slova [Winged Words]. Encyclopedia of Modern Ukraine. Kyiv : Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine. Available at: <https://esu.com.ua/article-190>
9. Lozovyt'ska (Shymkiv), Ya. Ukrainski pryslivia ta prykazky: heneza zhanru [Ukrainian Proverbs and Sayings: Genesis of the Genre]. PhD dissertation. Lviv, 2023. Available at: https://chtyvo.org.ua/authors/Lozovyt'ska_ShyMKiv_Yaryna/Ukrainski_pryslivia_ta_prykazky_heneza_zhanru/
10. Lukianova, T. Osnovy anhlo-ukrainskoho perekladu [Fundamentals of English-Ukrainian Translation]. Kyiv, 2012. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/46592424.pdf>
11. Nazarenko, N. Kharakterni rysy paremiolohichnykh odyntys ta yikh pereklad z anhliiskoi movy na ukrainsku [Characteristic Features of Paremiological Units and Their Translation from English into Ukrainian]. Scientific Notes of Nizhyn Mykola Gogol State University. Series: Philological Sciences. 2014. Vol. 20. Available at: https://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzvdp_u_filol_2014_20_53.pdf
12. Nakonechna, O. Aforyzm [Aphorism]. Encyclopedia of Modern Ukraine. Kyiv : Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine. Available at: <https://esu.com.ua/article-44675>
13. Noms, M. Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe [Ukrainian Proverbs, Sayings and Other Folklore]. Kyiv : Lybid, 1993. 768 p. Available at: https://chtyvo.org.ua/authors/Nomys_Matvii/Ukrainsko_prykazky_pryslivia_i_take_inshe/
14. Orlov'ska, O. Osoblyvosti ukrainskykh ta anhliiskyykh paremii yak vidobrazhennia natsionalnoho kharakteru [Ukrainian and English Proverbs as a Reflection of National Character]. Current Issues of Philology and Translation Studies. 2016. No. 10(2). Available at: https://nbuv.gov.ua/j-pdf/apftp_2016_10%282%29_49.pdf
15. Prykazka [Saying]. Dictionary of the Ukrainian Language. Available at: <https://ukrlit.org/slovnnyk/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B0>
16. Simpson, J., Speake, J. The Oxford Dictionary of Proverbs. 6th ed. Oxford : Oxford University Press, 2015.
17. Smith, W. G. The Oxford Dictionary of English Proverbs. Oxford : Clarendon Press, 1949.
18. Taylor, A. The Proverb: And an Index to "The Proverb". New York : P. Lang, 1985. 223 p.
19. Wander, K. F. W. *Deutsches Sprichwörter-Lexikon*. Vols. 1–5. Leipzig : F. A. Brockhaus, 1867–1880. Available at: <https://woerterbuchnetz.de/?sigle=DSWL>